

Pleidooi voor effectieve preventie van seksueel geweld

Rutgers

Preventie van seksueel geweld

noodzakelijk én haalbaar

#tothier

Het is hoog tijd voor structurele en effectieve preventie van seksueel geweld in Nederland.

Het probleem is groot. De cijfers zijn schokkend. Meer dan de helft van de vrouwen en 1 op de 5 mannen heeft te maken gehad met seksueel geweld en ongewenste aanrakingen. Vaak met levenslange ernstige psychologische en lichamelijke schade als gevolg. Dit leidt bovendien tot torenhoge economische en maatschappelijke kosten.

Genderongelijkheid en machtsverschillen zijn belangrijke oorzaken van seksueel geweld. In een land als Nederland, waar emancipatie en gelijkwaardigheid hoog in het vaandel staan, zou seksueel geweld niet zo'n groot probleem moeten zijn.

De huidige aanpak van seksueel geweld blijkt onvoldoende. Er is te weinig aandacht voor preventie, de aanpak is niet structureel en de middelen die beschikbaar worden gesteld, staan niet in verhouding tot de omvang van het probleem.

Het goede nieuws: structurele en effectieve preventie van seksueel geweld in Nederland is haalbaar en betaalbaar. De kennis is aanwezig, concrete voorstellen liggen klaar en het draagvlak binnen de publieke sector is groot. Bovendien zijn de kosten een fractie van de maatschappelijke schade door seksueel geweld. Het enige wat nog ontbreekt, is politieke daadkracht. #tothier.

Deze publicatie biedt een overzicht van feiten en cijfers over seksueel geweld, ervaringen uit de praktijk en concrete aanbevelingen voor een aanpak die werkt. Het geeft politici en beleidsmakers de munitie om structurele en effectieve preventie van seksueel geweld te agenderen en te realiseren.

Het voorkomen van seksueel geweld betekent minder beschadigde levens, minder kosten en een veiliger samenleving voor huidige en toekomstige generaties. **Laten we daarom samen zeggen: #tothier!**

Waar hebben we het over?

Seksuele grensoverschrijding

Seksuele grensoverschrijding is een verzamelterm voor alle vormen van seksueel gedrag die over de grenzen van een ander gaan. Bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen, zoenen tegen iemands wil, aanranding en verkrachting en online ongewenst gedrag, zoals sextortion (iemand chanteren met seksueel getinte beelden).

Seksueel geweld

Seksueel geweld betreft verkrachting of aanranding, dat wil zeggen penetratie (verkrachting) of andere seksuele handelingen (aanranding) tegen iemands wil.

Seksueel misbruik

Seksueel misbruik is elke vorm van seksuele grensoverschrijding waarbij de dader misbruik maakt van een verschil in leeftijd of macht. Bij seks tussen een volwassene en een kind is per definitie sprake van een ongelijkwaardige relatie en dus van seksueel kindermisbruik. Ook bij mensen met een verstandelijke beperking gaat het over misbruik.

Seksuele intimidatie

Seksuele intimidatie betreft opmerkingen, gebaren en handelingen met een seksuele betekenis die het slachtoffer als ongewenst, bedreigend en/of vernederend ervaart.

Gendergerelateerd geweld

Gendergerelateerd geweld is geweld tegen iemand op grond van geslacht, genderidentiteit, seksuele oriëntatie of genderexpressie. In de praktijk treft dit geweld vooral vrouwen, LHBTI-personen en mensen met een genderexpressie of genderidentiteit die niet conform de norm is. Gendergerelateerd geweld gaat over seksueel geweld, maar ook over lichamelijk of psychisch geweld.

Huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat wordt gepleegd door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer, zoals (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden. Vormen van huiselijk geweld zijn onder andere: (ex-)partnergeweld, eerwraak en kindermishandeling. Het kan gaan om lichamelijk, seksueel en psychisch geweld. Huiselijk geweld is eigenlijk geen goede term, omdat er niets huiselijks aan is. De laatste jaren wordt de overkoepelende term 'geweld in afhankelijkheidsrelaties' (GIA) gebruikt. Hieronder valt ook geweld in huiselijke kring en zorg- en ondersteuningssector en in de vrijwillige sector.



1 Feiten en cijfers over seksueel geweld in Nederland

Omvang van het probleem

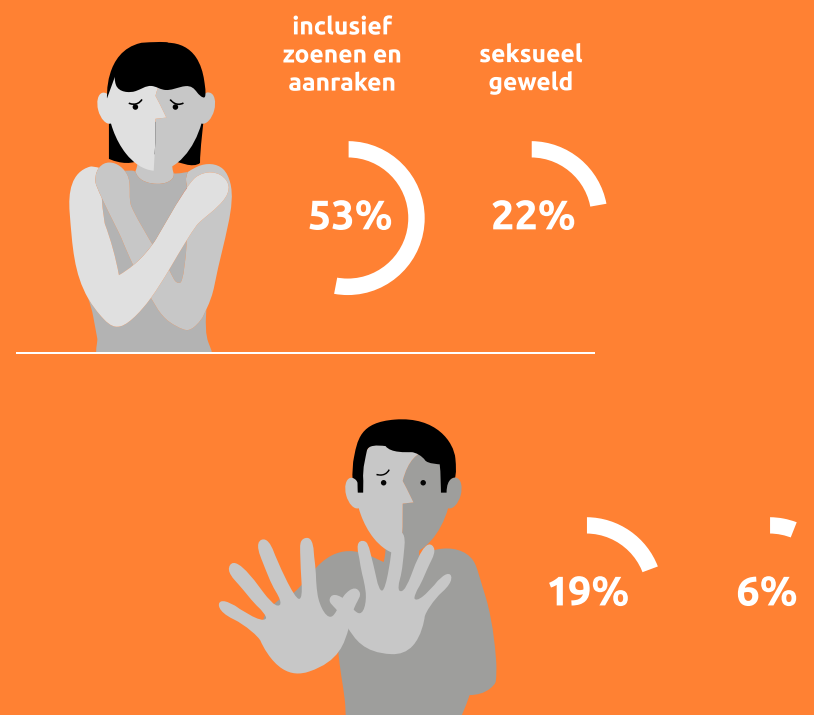
Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld is een omvangrijk probleem in Nederland. Maar liefst 22 procent van de vrouwen en 6 procent van de mannen is weleens gedwongen om seksuele handelingen te verrichten of te ondergaan. Daarbij gaat het om manuele, orale, vaginale of anale seks. Als we andere vormen van seksuele grensoverschrijding, zoals ongewenst betasten of zoenen, daarbij optellen, dan heeft 53 procent van de vrouwen en 19 procent van de mannen dat weleens meegemaakt.¹

Onder jongeren tot 25 jaar heeft 14 procent van de meiden en 3 procent van de jongens te maken gehad met seksueel geweld. Ook bij deze groep zijn de cijfers een stuk hoger als we andere vormen van grensoverschrijding meerekenen.² Bij mensen met een beperking en LHBTI-personen zijn deze cijfers nog hoger.^{3,4} Daarnaast is 33 procent van de vrouwen tussen 18 en 27 jaar ooit slachtoffer geworden van online seksuele intimidatie.⁵ In deze cijfers zit al jaren nauwelijks tot geen verandering.⁶

Corona en seksueel geweld

De coronacrisis leidt tot grote zorgen over huiselijk geweld en seksueel misbruik. Spanningen en stress in de privé-omgeving lopen op, waardoor de kans op huiselijk geweld toeneemt. Slachtoffers kunnen geen kant op, omdat ze nauwelijks naar buiten kunnen. Kinderen en jongeren die thuis seksueel misbruik meemaken, hebben geen mogelijkheid om aan deze situatie te ontsnappen. De fysieke afstand maakt het moeilijker voor professionals om problemen te signaleren en bespreekbaar te maken. UN Women (de organisatie van de Verenigde Naties voor vrouwenrechten en gendergelijkheid) spreekt over een schaduwpanemie.⁷ In Nederland zijn

Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld*



* manuele, orale, vaginale of anale seks tegen de wil

Bron: Monitor Seksuele Gezondheid, Rutgers (2017)

bij Fier aan het begin van de crisis de meldingen van kindermishandeling en seksueel geweld met 40 procent toegenomen.⁸ Volgens onderzoek van Helpwanted is het aantal meldingen over online seksueel geweld gestegen,⁹ maar is het aantal negatieve ervaringen op internet licht afgenomen. Een verklaring zou kunnen zijn dat de incidenten serieuzer zijn en daarmee de behoefte aan hulp groter. En omdat jongeren in tijden van corona minder makkelijk met vrienden of een mentor praten, zoeken ze hun toevlucht wellicht eerder bij een hulplijn. Bij de Centra Seksueel Geweld is het aantal meldingen teruggelopen. Dat komt waarschijnlijk omdat mensen minder daten. Ook deze Centra maken zich zorgen over seksueel misbruik thuis.¹⁰

Gevolgen

Seksuele grensoverschrijding is een bedreiging voor de gezondheid. Het kan ernstige lichamelijke, psychische, relationele en seksuele gevolgen hebben voor de slachtoffers. Dat zorgt voor veel persoonlijk leed. Ook de maatschappelijke kosten van seksueel geweld zijn enorm. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om zorgkosten en economische schade door productiviteitsverlies. De totale kosten in Nederland worden alleen al voor seksueel misbruik van kinderen geschat op 1,2 miljard euro per jaar.¹¹

Gemeenschappelijke kenmerken

Al die verschillende vormen van seksueel geweld hebben een aantal gemeenschappelijke kenmerken:

- Aan de basis ligt altijd een machtsverschil tussen de dader en het slachtoffer. Dit machtsverschil kan bijvoorbeeld gebaseerd zijn op leeftijd, sekse, sociale positie of mentaal of lichamelijk overwicht.
- Daarnaast heeft seksueel geweld altijd te maken met het niet respecteren van de grenzen van de ander en het ontbreken van instemming.

Oorzaken

Verschillende factoren kunnen ten grondslag liggen aan seksueel grensoverschrijdend gedrag:

- De ongelijke maatschappelijke positie van mannen en vrouwen, die leidt tot machtsverschillen maar ook tot het instandhouden van een cultuur waarin seksueel geweld niet serieus wordt genomen. Een voorbeeld is victim blaming: niet de dader, maar het slachtoffer krijgt de schuld: 'ze was niet duidelijk genoeg', 'ze liep 's avonds over straat', 'ze droeg sexy kleding'.
- Traditionele gendernormen in de maatschappij, die mannen en vrouwen het gevoel kunnen geven dat ze zich op een bepaalde manier moeten gedragen. Hierbij speelt de dubbele seksuele moraal een rol. Vrouwen krijgen de verantwoordelijkheid om grenzen aan te geven, terwijl mannen zichzelf zien als seksuele veroveraars.
- Een moeilijke jeugd, het missen van kennis en vaardigheden (bijvoorbeeld om groepsdruk te weerstaan) en eigen traumatische ervaringen met seksueel geweld.



2 Kennis over effectieve preventie

Het probleem van seksueel geweld is niet alleen omvangrijk, maar ook complex. Het heeft individuele, sociale, culturele en structurele oorzaken. Dat vraagt om een uitvoerige aanpak met meerdere strategieën. Er is wetenschappelijke kennis beschikbaar over wat werkt in de preventie van seksueel geweld. Daarnaast is er nog meer kennis nodig om de aanpak blijvend te verbeteren.

Criteria voor effectieve preventie

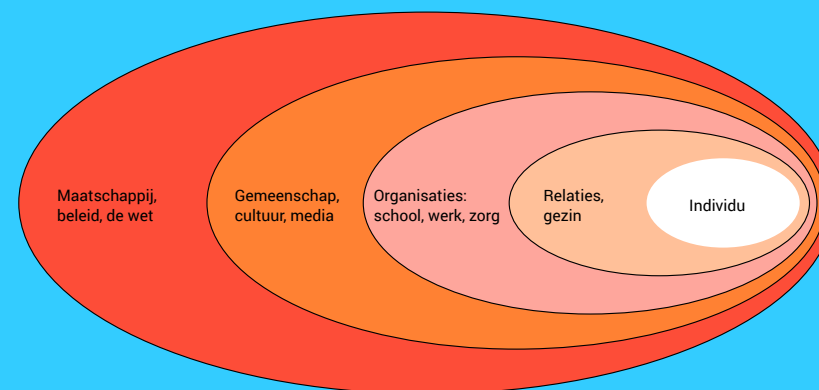
Uit onderzoek blijkt dat preventie het beste werkt als het aan een aantal criteria voldoet:¹²

1. Preventie is veelomvattend

Alleen een aanpak die veelomvattend is, kan seksueel geweld structureel voorkomen. Preventie moet op meerdere niveaus plaatsvinden, dus zowel gericht op het individu als op professionals en organisaties en de maatschappij als geheel. Op deze manier versterken de maatregelen elkaar. Lessen voor jongeren op school of in een training hebben meer effect als de boodschap ervan wordt ondersteund in hun omgeving, zoals in hun gezin, op de sportclub en in de media.

In de wetenschap wordt in dit verband gesproken over het socio-ecologisch model (zie figuur).^{13,14} Dat betekent dat er maatregelen nodig zijn op alle maatschappelijke terreinen. Bijvoorbeeld voor kinderen en jongeren in het onderwijs, het jongerenwerk en de jeugdzorg, in opleidingen voor professionals, op de werkvloer, bij de sportclub, in de media en bij de overheid.

Deze maatregelen moeten bovendien gericht zijn op het ontwikkelen van niet alleen kennis, maar ook van attitudes en vaardigheden om seksueel geweld te voorkomen.



Figuur: socio-ecologisch model

2. Preventie begint op tijd

Preventie van seksueel geweld moet op tijd beginnen, dat wil zeggen vóórdat jongeren seksuele relaties aangaan. Dat betekent dat preventie al begint op de basisschool en doorloopt tot en met de middelbare school en het vervolgonderwijs.

3. Preventie is niet eenmalig maar structureel

Interventies voor het voorkomen van seksueel geweld moeten een voldoende omvang hebben. Eén keer een les op school, jongeren centrum of in de jeugdzorg kan jongeren niet leren hoe zij elkaars wensen en grenzen kunnen respecteren. Een ingewikkeld onderwerp als seksueel geweld vraagt om meerdere lessen die herhaald worden.

4. Preventie drijft op deskundigheid

Professionals met een rol in de preventie van seksueel geweld, zoals zorgmedewerkers, leraren en politie, moeten deskundig zijn. Zij moeten in staat zijn om seksueel geweld te bespreken en te signaleren en slachtoffers door te verwijzen naar de juiste hulpverlenende instanties.

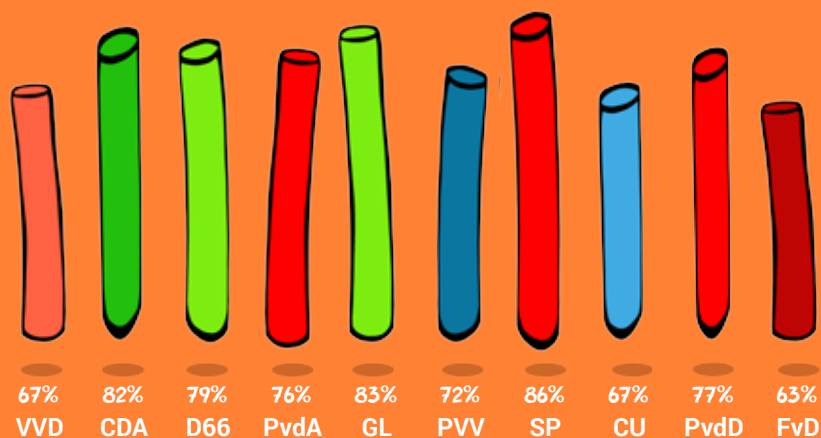
5. Preventie betreft mannen

Het betrekken van jongens en mannen is effectief gebleken bij de preventie van seksueel geweld.¹⁵ Dat betekent dat mannen een actieve rol moeten krijgen in interventies en campagnes tegen seksueel geweld.

Niet alleen vrouwen, maar ook mannen hebben last van traditionele gendernormen. Deze normen bepalen hoe mannen en vrouwen zich zouden moeten gedragen, ook op het gebied van seksualiteit. Als jongens en mannen niet alleen worden gezien als potentiële daders, maar juist als deel van de oplossing, dan kunnen we seksueel geweld collectief en effectief tegengaan. Daarbij komt dat niet alleen vrouwen, maar ook mannen (homo's en hetero's) en trans personen slachtoffer kunnen worden.

Peiling onder jongeren

Uit een peiling van Rutgers (2020 REF) onder 1.000 jongeren blijkt dat een overgrote meerderheid van de jongeren (80%) vindt dat er op school verplicht les moet worden gegeven over het herkennen en respecteren van grenzen. En maar liefst driekwart van de jongeren (74%) vindt dat de overheid meer moet investeren in het voorkomen van seksueel geweld. In de peiling valt het op dat jongeren van alle politieke kleuren de preventie van seksueel geweld in meerderheid belangrijk vinden. Van VVD en PvdA tot ChristenUnie en SP.



3 Ervaringen uit de praktijk

“We zijn allemaal verantwoordelijk”

‘Het is zaak dat alle kinderen en jongeren goede seksuele voorlichting krijgen, zéker ook kinderen en jongeren in de jeugdzorg. Zij komen veel vaker in aanraking met seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld dan hun leeftijdsgenoten die thuis wonen. Ze zijn extra kwetsbaar.

Wie is er verantwoordelijk voor seksuele voorlichting van een kind dat van pleeggezin naar pleeggezin gaat? We zijn allemaal verantwoordelijk: docenten, (pleeg)ouders, begeleiders én behandelaars. Daarom is het van groot belang dat goede seksuele voorlichting standaard en structureel wordt geïmplementeerd. En dat professionals hierin toegerust worden.

Marieke van der Sanden

Aandachtsfunctionaris seksualiteit, therapeut en trainer bij zorgorganisatie Pluryn



“Het belangrijkste wordt achterwege gelaten”

Bij veel medewerkers in de jeugdzorg speelt een zekere handelingsverlegenheid. Ze voelen zich vaak onvoldoende toegerust om met het thema aan de slag te gaan. Ze zijn bang voor persoonlijke vragen of bang dat ze het antwoord niet weten op vragen. Daarom moeten alle professionals worden getraind om met dit thema te kunnen werken, zowel tijdens hun opleiding als op de werkvloer.

Er moet aan de lange termijn worden gedacht. Als je investeert in structurele goede seksuele voorlichting, dan investeer je in preventie en zullen er mogelijk minder kinderen en jongeren beschadigd worden.’

Jet Zurné

Docent biologie op de Rudolf Steinerschool in Haarlem

‘Seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag is lang niet altijd herkenbaar voor jongeren. Het heeft heel veel subtiele vormen. Om het te kunnen voorkomen, moet er bij hen meer bewustwording komen over wat het inhoudt en hoe ze



het sociale proces kunnen herkennen. Zelfs volwassenen weten dit niet altijd, laat staan dat jongeren het weten en het op tijd durven aangeven.

Goede seksuele voorlichting is hierbij essentieel. Ik merk dat er een kloof heerst tussen theorie en praktijk. In de standaard biologieboeken gaat het - gechargeerd gezegd - vooral over theorie, soa's en voortplanting, terwijl het belangrijkste deel achterwege wordt gelaten. De lessen zouden veel meer moeten gaan over het sociale aspect: van omgangsvormen tot gender en van het opzoeken en stellen van grenzen tot het hebben van plezier.

Het ligt er niet aan dat er geen materiaal beschikbaar is. Dat is er voldoende. Het probleem is dat het vaak eenmalig wordt behandeld. Scholen zouden meer tijd en geld moeten investeren om goede seksuele voorlichting structureel te implementeren in het curriculum.'

**“Niet alles
is op te
lossen met
strafrecht”**

‘Seksueel geweld is een probleem. De impact die het heeft op een slachtoffer is groot, dat zien wij bij de politie iedere dag weer.

Hoe meer er aan preventie wordt gedaan, hoe beter. Want ieder slachtoffer is er een te veel.

Als iemand melding doet van een incident, dan komt hij of zij vaak eerst bij een hulpverlener of de politie terecht. Er wordt, indien mogelijk, een onderzoek gestart dat kan leiden tot de vervolging van de dader. Een strafrechtelijke vervolging is echter niet per definitie dé oplossing van het probleem en ligt niet alleen in handen van de rechercheur.

De politie is maar een stukje van de keten die iets kan betekenen bij het aanpakken en voorkomen van seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Er wordt vaak verwachtingsvol naar ons als politie gekeken, maar niet alles is op te lossen met het strafrecht.

Slachtoffers van seksueel geweld of seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben een grotere kans om opnieuw slachtoffer te worden dan mensen die dit nog niet eerder is overkomen. Dat is helaas een feit. Het is dus van groot belang dat zij in de eerste fase goed worden begeleid en de juiste hulp en nazorg krijgen, omdat dit indirect bijdraagt aan het verkleinen van de kans dat het nog eens gebeurt.’



Lidewijde van Lier

Zedenspecialist bij de politie

“Als je het zelf niet snapt, hoe kun je anderen dan goed begeleiden?”

‘Het is ontzettend belangrijk dat er meer over seksualiteit wordt gepraat. Proactief, dus niet alleen na een incident. Hoe normaler het wordt om met elkaar over seks te praten, hoe eerder jongeren met hun twijfels of vragen bij je komen. Als het onderwerp niet bespreekbaar is, dan blijven ze met hun gedachten zitten en kunnen hun gevoelens van schaamte en schuld groter worden.

Wat is seksueel geweld eigenlijk? En wat is seksueel grensoverschrijdend gedrag? Mensen denken bij deze termen al gauw aan een enge man die uit de bosjes springt. Maar er zijn natuurlijk veel meer vormen. Er moet meer bewustwording komen. Niet alleen bij jongeren, maar ook bij volwassenen. Want: als je het zelf niet snapt, hoe kun je anderen dan goed begeleiden?

Seksueel grensoverschrijdend gedrag hoort in zekere mate ook bij het leven. Juist bij jongeren, die in hun puberteit hun grenzen aan het ontdekken zijn. Het gaat erom dat ze leren en inzien dat het niet goed is, zodat ze het later kunnen herkennen en problemen kunnen worden voorkomen.

Ik ben ervan overtuigd dat het mogelijk is om een cultuuromslag te maken en dat we het gesprek over seksualiteit opengooien. Maar dat lukt alleen als de maatschappij erin investeert, de overheid dit ondersteunt en we het sámen doen.’



Gert Jan van den Top

Hulpverlener bij orthopedagogisch centrum Ambiq

4 Aanbevelingen voor overheidsbeleid

Aanbevelingen voor een stevig fundament

Voorkomen is beter dan genezen. Ieder slachtoffer van seksueel geweld is er een te veel. Daarom moet de brede aanpak van seksueel geweld niet alleen bestaan uit signalering, hulp en nazorg, maar ook uit preventie. In het overheidsbeleid is het totale budget hiervoor onvoldoende. Dat moet en kan anders.

Maak prioriteit van preventie

De aanpak van seksueel geweld is momenteel vooral gericht op signalering en hulpverlening. Dat is van het grootste belang. Slachtoffers moeten zo snel mogelijk worden geholpen. Het geweld dat zij ondergaan moet stoppen, zij moeten kunnen werken aan het herstel van hun fysieke en geestelijke gezondheid en herhaling moet worden voorkomen. Om ervoor te zorgen dat er zo min mogelijk nieuwe slachtoffers bijkomen, is ook preventie cruciaal. Zonder dit onderdeel is de aanpak van seksueel geweld een schoolvoorbeeld van dweilen met de kraan open. Dit wordt onderschreven in de internationale literatuur¹⁶ en door de kenniscentra en professionals in het veld.¹⁷ De overheid moet minstens net zo veel prioriteit geven aan preventie als aan signalering en hulpverlening.

Zorg voor een structurele aanpak

De huidige aandacht voor preventie is niet voldoende en niet structureel. De huidige staatssecretaris Paul Blokhuis (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) beaamt dit.¹⁸ De activiteiten die er zijn, zijn tijdelijk en/of zijn gericht op slechts één aspect van seksueel geweld, zoals straatintimidatie. Daarnaast ondernemen organisaties vaak pas actie als er een incident heeft plaatsgevonden. Dit incident-gedreven handelen zorgt ervoor dat er geen structurele aanpak is om seksueel geweld in de toekomst te voorkomen. Preventie vraagt om een lange adem, vooruitzien en structurele

investeringen. Hoewel de effecten hiervan niet direct zichtbaar zullen zijn, draagt alleen een intensieve, structurele aanpak van seksueel geweld bij aan een veilige samenleving voor iedereen.

Zorg voor coördinatie door één ministerie

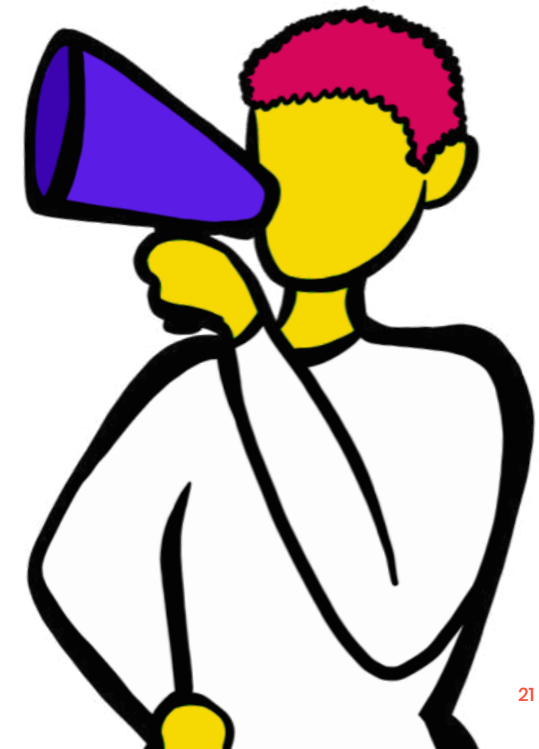
Aanpak van seksueel geweld vraagt om de inzet van veel verschillende sectoren en professionals. Ook hebben veel verschillende ministeries hierin een rol. Naast het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, zijn ook het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (emancipatie en onderwijs), Justitie en Veiligheid (vervolgning en preventie van daderschap) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (bevorderen van zelfbeschikking) betrokken bij de aanpak.

Momenteel ontbreekt het aan centrale coördinatie van de activiteiten van al deze verschillende partijen. De aanpak van seksueel geweld is daardoor erg versnipperd en komt niet automatisch van de grond. Het is daarom van belang dat één minister en één ministerie verantwoordelijk wordt voor de coördinatie van de aanpak.

Dit coördinerende ministerie kan het beleid van alle betrokken ministeries en maatschappelijke organisaties bij elkaar brengen en ervoor zorgen dat de verschillende activiteiten elkaar versterken. Op deze manier kunnen we samen grote stappen zetten voor de preventie van seksueel geweld.¹⁹

Verhoog het budget

Het huidige budget voor signalering, hulpverlening en preventie staat in geen verhouding tot de omvang van het probleem.



Aanbevelingen voor een concreet actieplan

De noodzaak van structurele en effectieve preventie van seksueel geweld is groot. Dat vraagt om een concreet en substantieel actieplan van de overheid. Relevante partijen uit de praktijk en kenniscentra hebben samen een lijst van activiteiten opgesteld die onderdeel moeten uitmaken van dat plan om daadwerkelijke positieve verandering teweeg te brengen.

Bevorder aandacht voor respectvolle omgang in ontwikkeling van jongeren

- Van belang is dat respectvolle omgang structureel en voldoende aandacht krijgt in de levens van jongeren, op school en daarbuiten. Hierbij gaat het ook om thema's als consent, gendergelijkheid, gendernormen, diversiteit, zelfbeschikking en verantwoordelijkheid. Aandacht hiervoor moet beginnen op de basisschool en doorlopen tot en met het mbo en hoger onderwijs. De inhoud van zo'n leerlijn sluit idealiter aan op de opvoeding thuis of in de jeugdzorg en preventie-activiteiten buiten de school.
- Het bevorderen van respectvolle omgang en preventie van ongewenst gedrag horen bij de pedagogische taak van ouders en scholen. Deze aspecten moeten daarom ook worden opgenomen in het curriculum van beroepsopleidingen voor leerkrachten.
- Jongeren kunnen ook direct worden bereikt met voorlichting over de genoemde thema's, met name via online (social) media.

Bevorder deskundigheid van professionals

- (Aankomende) professionals in het onderwijs, de zorg en het sociaal werk (zoals wijkteams en jongerenwerk) moeten structureel worden opgeleid in het signaleren en voorkomen van seksueel geweld.
- Ook in de opleidingen voor justitie en politie hoort seksueel geweld structurele aandacht te krijgen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het ontwikkelen van intrinsieke motivatie voor het thema en vaardigheden om het bespreekbaar te maken. Ook in de praktijk, na de opleiding, verdient de aanpak van seksueel geweld een vaste plek.
- In het landelijke curriculum, waarin de kerndoelen van het primair en voortgezet onderwijs staan vastgelegd, moeten de thema's seksualiteit en seksueel geweld expliciet worden opgenomen.



- In opleidingen voor jeugdzorgmedewerkers moet ruim aandacht zijn voor het kwaliteitskader 'Voorkomen seksueel misbruik in de jeugdzorg'.
- Betere uitwisseling van kennis en vaardigheden tussen sociaal werkers en zorg- en onderwijsprofessionals draagt bij aan een adequate, goed onderbouwde aanpak.

Ontwikkel bewustwordingscampagnes

Bewustwordingscampagnes kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van sociale normen die seksueel geweld helpen te voorkomen. Hierbij gaat het om het overdragen van een positieve boodschap, die jongeren aan het denken zet en handelingsperspectieven biedt.

Bevorder en ondersteun beleid

- Van belang is dat organisaties, instellingen en lokale, regionale en nationale overheden beleid ontwikkelen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.
- Sportverenigingen, zorginstellingen, horeca, studentenverenigingen en andere plekken waar mensen samenkomen, moeten beleid hebben om ongewenst gedrag te voorkomen en vroegtijdig te signaleren. Daarnaast moeten zij zorgen voor adequate klachtenbehandeling.

Besteed extra aandacht aan risicogroepen

- Groepen die meer risico lopen om slachtoffer of pleger te worden van seksueel geweld, hebben ook meer aandacht nodig. Er bestaan al diverse interventies voor praktisch opgeleide jongeren en jongeren met een (lichte) verstandelijke beperking. Deze kunnen verder geïmplementeerd worden.
- Ook moeten er interventies komen voor risicogroepen die nog te weinig aan bod komen. Het gaat bijvoorbeeld om migrantengroepen, asielzoekers, jongeren rond de 18 jaar (rond deze leeftijd beginnen veel jongeren met seks) en jongeren in de (gesloten) jeugdzorg.
- Ouders van kinderen die behoren tot een risicogroep, hebben ondersteuning nodig bij het voorkomen van seksuele grensoverschrijding. Zij zijn immers primair verantwoordelijk voor het welzijn en een gezonde ontwikkeling van hun kinderen.

Verminder het risico op herhaling

- Slachtoffers van seksueel geweld, met name van seksueel misbruik, lopen grote kans om opnieuw slachtoffer te worden (revictimisatie). Om dit te voorkomen, is tijdige signalering, opvang en zorg voor slachtoffers van groot belang.
- Daders moeten adequate toegang krijgen tot erkende interventies om recidive te voorkomen.

Ontwikkel en verzamel kennis

We weten al veel over de oorzaken van seksueel geweld. Ook zijn er erkende, wetenschappelijk onderbouwde interventies beschikbaar, die in Nederland zijn ontwikkeld.

Het ontwikkelen, verzamelen en uitwisselen van kennis over de preventie van seksueel geweld heeft blijvende aandacht nodig. Activiteiten moeten worden gemonitord en geëvalueerd. Nieuwe ontwikkelingen, inzichten en doelgroepen moeten worden gesignaleerd. Informatie daarover moet worden gedeeld met alle betrokken partijen. Meer onderzoek is nodig om interventies op effectiviteit te onderzoeken. Door te leren van wat er wel en niet werkt, kunnen we de preventie van seksueel geweld voortdurend blijven verbeteren.

Kosten en baten

De economische en maatschappelijke kosten van de gevolgen van seksueel geweld worden geschat op jaarlijks minstens een miljard euro. Een grove inschatting van de kosten voor preventie van seksueel geweld is 60 miljoen voor 4 jaar. Gezien de omvang van het probleem, de verschillende acties die nationaal breed moeten worden ingevoerd en ervaring met dit soort nationale programma's in de afgelopen kabinetsperiode (zoals programma Onbedoelde Zwangerschappen), is dit een realistisch bedrag. Kijkend naar het overzicht van kostenposten is het belangrijk om samen met uitvoeringpartners en ministeries een meer ingevulde begroting te maken.

Structurele en effectieve preventie leidt niet alleen tot minder slachtoffers, maar zou ook kunnen leiden tot veel minder kosten. Er is geen excuus meer om geen daadkrachtig actieplan op te stellen en uit te voeren.

Overzicht van kostenposten in het actieplan

1. Bevordering seksuele vorming van jongeren op school en daarbuiten
2. Bevordering deskundigheid van professionals
3. Ontwikkeling bewustwordingscampagnes
4. Bevordering en ondersteuning beleid
5. Extra aandacht voor risicogroepen
6. Vermindering van het risico op herhaling
7. Ontwikkeling en verzameling kennis

Wet seksuele misdrijven

De strafbaarstelling van seksuele misdrijven wordt momenteel aangepast in het Wetboek van Strafrecht. In de oude Zedenwet was seksueel geweld pas strafbaar als er dwang aan te pas was gekomen. Dat deed geen recht aan slachtoffers die niet in staat waren om zich te verzetten of kenbaar te maken dat ze geen seks wilden.

Minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid wil een nieuwe ondergrens opnemen in de Wet seksuele misdrijven. Hierdoor is iemand ook strafbaar wegens verkrachting als diegene behoorde te weten dat de ander geen seks wilde, maar daar niet naar handelde. Voor de aanpak van seksueel geweld is deze herziening een belangrijke stap. Seks zonder consent wordt daarmee ook in de wet erkend als ongewenst en strafbaar.

i Bronnen

- 1 Berlo, W. van & Twisk, D. (2017). Seksueel geweld en seksuele grensoverschrijding. In H. de Graaf & C. Wijsen, C. (Red.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2017* (pp. 88-98). Delft: Eburon.
- 2 Graaf, H. de, Borne, M. van den, Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). Seks onder je 25e. *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Utrecht/Amsterdam: Rutgers/SOA AIDS Nederland.
- 3 Berlo, W. van, De Haas, S., Van Oosten, N., Van Dijk, L., Brants, L., Tonnon, S., & Storms, O. (2011). Beperkt weerbaar. Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking. Utrecht: Rutgers WPF/Movisie.
- 4 Nikkelen, S., Tijdink, S., Graaf, H. de & Bakker, B. (2019). *Seksuele gezondheid van lesbische, homoseksuele en biseksuele personen in Nederland anno 2017*. Utrecht: Rutgers.
- 5 European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014). *Violence against women: an EU-wide survey Main results*. Luxemburg: FRA.
- 6 Zie eerdere publicaties van de periodieke onderzoeken *Seksuele gezondheid in Nederland* en *Seks onder je 25e*. Link naar publicaties: <https://rutgers.nl/paper-seksueel-geweld>
- 7 <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/5/press-release-the-shadow-pandemic-of-violence-against-women-during-covid-19>
- 8 <https://www.fier.nl/nieuws/forse-stijging-aantal-slachtoffers-van-kindermishandeling-en-seksueel-geweld-op-chat-tijdens-corona/1>
- 9 Zie <https://ecp.nl/actueel/internet-blijkt-voor-jongeren-lichtpuntje-in-coronajaar/>
- 10 <https://www.centrumseksueelgeweld.nl/minder-date-rape-mogelijk-meer-misbruik-thuis-en-online-door-covid-19/>
- 11 Speetjens, P., Thielen, F., Ten Have, M., De Graaf, R., & Smit, F. (2016). Kindermishandeling: economische gevolgen op lange termijn. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 58(10), 706-7011. Onderzoek onder volwassenen met gemiddelde leeftijd van 39 jaar die voor hun 16e seksueel misbruik hadden meegemaakt.
- 12 Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K. L., Seybolt, D., Morrissey-Kane, E., et al. (2003). What works in prevention: principles of effective prevention programs. *American Psychologist*, 58(6-7), 449.
- 13 Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological Models of Human Development*. *International Encyclopedia of Education*, 3(2), 1643-1647.
- 14 DeGue, S., Valle, L.A., Holt, M.K., Massetti, G.M., Matjasko, J.L., & Teten Tharp, A. (2014). A systematic review of primary prevention strategies for sexual violence perpetration. *Aggression and Violent Behavior* 19, 346-362.
- 15 WHO (2007). *Engaging Men and Boys in Changing Gender-based Inequity in Health: Evidence from Programme Interventions*. Geneva: WHO.
- 16 DeGue, S., Valle, L.A., Holt, M.K., Massetti, G.M., Matjasko, J.L., & Teten Tharp, A. (2014). A systematic review of primary prevention strategies for sexual violence perpetration. *Aggression and Violent Behavior* 19, 346-362.
- 17 Vertegenwoordigers van Stichting School & Veiligheid, Gezonde School, HBO-onderwijs voor zorg- en welzijnsopleidingen, de GGD, het Partnership Aanpak Seksueel Geweld, de gemeente (in dit geval Rotterdam) en de kenniscentra Movisie, Atria en Rutgers.
- 18 VSO Seksueel Misbruik van Kinderen 5 nov 2020.
- 19 De Nationaal Rapporteur heeft in de Slachtoffermonitor Seksueel geweld tegen kinderen (2019) nog eens benadrukt dat samenhang en coördinatie bij de overheid ontbreekt als het gaat om de aanpak van geweld tegen kinderen en jongeren. Ook GREVIO, het orgaan van de Raad van Europa dat toeziet op de implementatie van het Verdrag van Istanbul, vraagt om een coördinerend orgaan met mandaat en voldoende en duurzame financiering. Volgens GREVIO moet er geïntegreerd, landelijk, effectief, integraal en gecoördineerd beleid komen dat is gericht op alle vormen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ook geweld buiten afhankelijkheidsrelaties. Onderwijs aan kinderen en jongeren, systematische training voor professionals en campagnes worden daarbij expliciet benoemd.
- 20 Factsheet Centrum Seksueel Geweld, <https://www.centrumseksueelgeweld.nl/professionals/>.



#tothier

Pleidooi voor effectieve preventie van seksueel geweld is een publicatie van Rutgers, kenniscentrum seksualiteit. © Rutgers 2020

Meer informatie over Rutgers vind je op www.rutgers.nl

Tekst en redactie: Ilze Smit, Willy van Berlo, Tim Looten

Interviews: Carolien Plasschaert

Illustraties: Gerdien van Halteren - www.thisis-gary.com

Vormgeving: Robin van Rossum - www.robross.nl